

VIK, Műszaki Informatika
ANALÍZIS (1)

Bevezető,
Számsorozatok
Oktatási segédanyag

A Villamosmérnöki és Informatikai Kar
műszaki informatikus hallgatóinak tartott előadásai alapján
összeállította:

Fritz Józsefné dr.
Kónya Ilona

2003. szeptember

Szerkesztette: Győri Sándor

I. rész

Bevezető

1. A valós számok ($\mathbb{R}$) axiómái

L. Császár Ákosné: Valós egyváltozós függvények differenciálszámítása 05-1315 (25–34. oldal)

1.1. Algebrai axiómák

$\mathbb{R}$ -ben értelmezett két művelet: $+$ és $\cdot$.

Ezek a műveletek nem vezetnek ki az adott halmazból, $\mathbb{R}$ -ből, tehát $\forall a, b \in \mathbb{R}$ -re: $a + b \in \mathbb{R}$ és $a \cdot b \in \mathbb{R}$.

$+$ művelet tulajdonságai (1–4.).

1. $(a + b) + c = a + (b + c)$, $\forall a, b, c \in \mathbb{R}$ -re (az összeadás *asszociatív*).

2. Létezik egyetlen szám (ezt 0-val jelöljük), amelyre teljesül, hogy

$$0 + a = a + 0 = a, \quad \text{ha } a \in \mathbb{R}.$$

3. Minden $a \in \mathbb{R}$ számhoz létezik pontosan egy olyan $x \in \mathbb{R}$, amelyre

$$x + a = a + x = 0.$$

Az így értelmezett x -et $(-a)$ -val jelöljük. (Neve: additív inverz.)

4. $a + b = b + a$, $\forall a, b \in \mathbb{R}$ -re (az összeadás *kommutatív*)

$\cdot$ művelet tulajdonságai (5–8.).

5. $(a \cdot b) \cdot c = a \cdot (b \cdot c)$, $\forall a, b, c \in \mathbb{R}$ (a szorzás *asszociatív*)

6. Létezik egyetlen szám, amelyet 1-gyel jelölünk ($1 \neq 0$), amelyre teljesül, hogy

$$a \cdot 1 = 1 \cdot a = a, \quad \text{ha } a \in \mathbb{R}$$

7. Minden $a \neq 0$ -hoz létezik egyetlen $x \in \mathbb{R}$, amelyre

$$x \cdot a = a \cdot x = 1$$

Az így értelmezett x -et az $a \neq 0$ szám reciproknak nevezzük, és $\frac{1}{a}$ -val jelöljük.

8. $a \cdot b = b \cdot a$, $\forall a, b \in \mathbb{R}$ (a szorzás *kommutatív*)

A két műveletre (+ és $\cdot$)-ra együttesen érvényes tulajdonság (9.).

$$9. \quad a \cdot (b + c) = a \cdot b + a \cdot c, \quad \forall a, b, c \in \mathbb{R} \quad (\text{disztributivitás})$$

1.2. Rendezési axiómák (10–13.)

10. Tetszőleges $a, b \in \mathbb{R}$ számpárra az

$$a < b, \quad b < a, \quad a = b$$

relációk közül pontosan egy teljesül (trichotom tulajdonság).

11. Ha $a < b$ és $b < c$ (röviden $a < b < c$), akkor $a < c$, $(\forall a, b, c \in \mathbb{R})$ (tranzitivitás)

12. Ha $a < b$, akkor $a + c < b + c$, $(\forall a, b, c \in \mathbb{R})$ (a rendezés *monoton*).

13. Ha $a < b$ és $c > 0$, akkor $a \cdot c < b \cdot c$, $(\forall a, b, c \in \mathbb{R})$.

1.3. Archimédész-féle axióma (14.)

14. Tetszőleges $b > 0$ számhoz található b -nél nagyobb n természetes szám.

1.4. Cantor-féle axióma (15.)

15. Ha minden $n \in \mathbb{N}$ számnak megfeleltetünk egy $I_n = \{x : a_n \leq x \leq b_n, x \in \mathbb{R}\}$ halmazt (röviden $[a_n, b_n]$ zárt intervallumot) oly módon, hogy

$$a_n \leq a_{n+1}, \quad b_{n+1} \leq b_n, \quad (\forall n \in \mathbb{N})$$

akkor

$$\bigcap_{n=1}^{\infty} I_n \neq \emptyset$$

Vagyis: egymásba skatulyázott zárt intervallumsorozat elemeinek metszete nem üres. $(\exists \xi \in \bigcap_{n=1}^{\infty} I_n, \quad \xi \in \mathbb{R})$

Ⓜ Zártság fontos! $(I_n = (0, \frac{1}{n}]$ esetén $\bigcap_{n=1}^{\infty} I_n = \emptyset$)

2. A rendezési axiómákból levezethető

A rendezésre vonatkozóan könnyű belátni, hogy igazak az alábbi állítások (szokás ezeket az „egyenlőtlenségekkel való számolás szabályai”-nak is nevezni):

1. Minden $a \in \mathbb{R}$ számra az

$$a > 0, \quad a = 0, \quad -a > 0$$

tulajdonságok közül pontosan egy teljesül. ($a > 0 \iff (-a) < 0$)

2. $(a < b) \wedge (c < d) \implies a + c < b + d$

Speciálisan: $(a > 0) \wedge (b > 0) \implies a + b > 0$

3. $(0 \leq a < b) \wedge (0 \leq c < d) \implies ac < bd$

Speciálisan: $(a > 0) \wedge (b > 0) \implies ab > 0$

4. $(a < b) \wedge (c < 0) \implies ac > bc$

Speciálisan: $a < b \implies -a > -b$

5. $0 < a < b \implies \frac{1}{a} > \frac{1}{b}$

$a < b < 0 \implies \frac{1}{a} > \frac{1}{b}$

$a < 0 < b \implies \frac{1}{a} < \frac{1}{b}$

$$a < b \implies \begin{array}{l} ab > 0: \quad \frac{1}{a} > \frac{1}{b} \\ ab < 0: \quad \frac{1}{a} < \frac{1}{b} \end{array}$$

6. $\forall a, b \in \mathbb{R}$ esetén

$$|a + b| \leq |a| + |b| \quad \text{és}$$

$$||a| - |b|| \leq |a - b|.$$

7. Ha n pozitív egész szám, és $0 < a < b$, akkor $a^n < b^n$.

Hasonlóan következnek az abszolútérték tulajdonságai.

3. Néhány fogalom

$$H \subset \mathbb{R}$$

Ⓓ H felülről korlátos, ha $\exists k_f \in \mathbb{R}$, hogy $\forall x \in H: x \leq k_f$. (k_f : felső korlát)

Ⓓ H alulról korlátos, ha $\exists k_a \in \mathbb{R}$, hogy $\forall x \in H: k_a \leq x$. (k_a : alsó korlát)

Ⓓ H korlátos, ha felülről is és alulról is korlátos, tehát $\exists k: |x| \leq k$.

Ⓓ A felülről korlátos H halmaz legkisebb felső korlátját szuprémumnak (felső határnak) nevezzük.

Jele: $\sup H$.

Ⓓ Az alulról korlátos H halmaz legnagyobb alsó korlátját infimumnak (alsó határnak) nevezzük.

Jele: $\inf H$.

Ⓐ $H = \{1 - \frac{1}{n}, n \in \mathbb{N}\} = \{0, 1 - \frac{1}{2}, 1 - \frac{1}{3}, 1 - \frac{1}{4}, \dots\}$ esetén:

Felső korlátok például: $1, 3, \pi, \dots$

Alsó korlátok például: $0, -2, -56, \dots$

$\sup H = 1$ (nincs a halmazban legnagyobb elem), $\inf H = 0$ (= legkisebb elem)

Dedekind folytonossági tétel:

Ⓙ Felülről korlátos nem üres számhalmaznak mindig van szuprémuma. ($\neg B$)

Ebből következik:

Alulról korlátos nem üres számhalmaznak mindig van infimuma.

Ⓜ A fenti axiómarendszerben a Cantor-féle axióma lecserélhető ezzel az állítással.

...

II. rész

Számsorozatok

A valós számsorozat a természetes számokon értelmezett valós értékű függvény:

$$f : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{R},$$

az n helyen felvett értéke $f(n) = a_n, n = 1, 2, \dots$

A számsorozat jelölése:

$$(a_n), \text{ vagy } \langle a_n \rangle, \text{ vagy } a_n, n = 1, 2, \dots$$

Ⓓ (a_n) felülről korlátos, ha $\exists k_f: \forall n$ -re: $a_n \leq k_f$.

Ⓓ (a_n) alulról korlátos, ha $\exists k_a: \forall n$ -re: $k_a \leq a_n$.

Ⓓ (a_n) korlátos, ha alulról is és felülről is korlátos, tehát $\exists k$:

$$|a_n| \leq k \quad (k = \max\{|k_a|, |k_f|\}).$$

Vagyis a fenti definíciók szerint ilyenkor $f : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{R}$ függvény értékészlete korlátos.

Számsorozat konvergenciája:

Ⓓ Azt mondjuk, hogy (a_n) konvergens és határértéke (limesze) $A \in \mathbb{R}$, jelben

$$\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = A,$$

ha $\forall \varepsilon > 0$ -hoz ($\varepsilon \in \mathbb{R}$) $\exists N(\varepsilon) \in \mathbb{N}$, hogy

$$|a_n - A| < \varepsilon, \quad \text{ha } n > N(\varepsilon).$$

$N(\varepsilon)$ neve: küszöbindex, küszöbszám

Ⓜ₁ A definícióval ekvivalens:

$\forall \varepsilon > 0$ -ra az $(A - \varepsilon, A + \varepsilon)$ intervallumon kívül a sorozatnak véges sok eleme van.
(Az intervallumon belül pedig végtelen sok eleme van.)

Ⓜ₂ A határérték egyértelmű.

•••

Az alábbi példánál a definíció segítségével bizonyítsuk be, hogy a megadott A a számsorozat határértéke!

Pl. $A = 0$, ha

a) $a_n = \frac{1}{n}$	b) $a_n = \frac{(-1)^n}{n}$
------------------------	-----------------------------

Megoldás:

Mindkét esetben:

$$|a_n - A| = \frac{1}{n} < \varepsilon \quad \Longrightarrow \quad n > \frac{1}{\varepsilon} \quad \Longrightarrow \quad N(\varepsilon) \geq \left\lceil \frac{1}{\varepsilon} \right\rceil$$

Például $\varepsilon = 0,001$ esetén $N = 1000$ választás megfelelő.

Pl. $a_n = \frac{6+n}{5,1-n}, \quad A = -1$

Megoldás:

$$|a_n - A| = \left| \frac{6+n}{5,1-n} - (-1) \right| = \left| \frac{11,1}{5,1-n} \right| \underset{n>5}{=} \frac{11,1}{n-5,1} < \varepsilon \quad \Longrightarrow \quad n > 5,1 + \frac{11,1}{\varepsilon}$$

Ezért $N(\varepsilon) \geq \left[5, 1 + \frac{11,1}{\varepsilon} \right]$.

(Pl.)
$$a_n = \frac{n^2 - 1}{2n^5 + 5n + 8}, \quad A = 0$$

Megoldás:

$$|a_n - A| = \left| \frac{n^2 - 1}{2n^5 + 5n + 8} \right| = \frac{n^2 - 1}{2n^5 + 5n + 8} < \varepsilon$$

Ezt az egyenlőtlenséget nem tudjuk megoldani n -re. Azonban nem szükséges a lehető legkisebb küszöbindex előállítása. Elegendő megmutatnunk, hogy létezik küszöbindex. Ezért a megoldáshoz felhasználhatjuk az egyenlőtlenségek tranzitív tulajdonságát, például az alábbi módon:

$$|a_n - A| = \frac{n^2 - 1}{2n^5 + 5n + 8} < \frac{n^2 - 0}{2n^5 + 0 + 0} = \frac{1}{2n^3} < \varepsilon \implies n > \sqrt[3]{\frac{1}{2\varepsilon}}$$

Ezért $N(\varepsilon) \geq \left[\sqrt[3]{\frac{1}{2\varepsilon}} \right]$.

(Pl.)
$$a_n = \frac{8n^4 + 3n + 20}{2n^4 - n^2 + 5}, \quad A = 4$$

Megoldás:

$$\begin{aligned} |a_n - A| &= \left| \frac{8n^4 + 3n + 20}{2n^4 - n^2 + 5} - 4 \right| = \left| \frac{4n^2 + 3n}{2n^4 - n^2 + 5} \right| = \\ &= \frac{4n^2 + 3n}{2n^4 - n^2 + 5} < \frac{4n^2 + 3n^2}{2n^4 - n^4 + 0} = \frac{7}{n^2} < \varepsilon \implies \frac{7}{\varepsilon} < n^2 \end{aligned}$$

Innen $N(\varepsilon) \geq \left[\sqrt{\frac{7}{\varepsilon}} \right]$.

Számsorozat divergenciája:

A nem konvergens számsorozatokot divergens számsorozatnak nevezzük. Ennek két fontos speciális esete a $+\infty$ -hez és a $-\infty$ -hez divergáló számsorozat.

A megfelelő definíciók:

$$\textcircled{D} \quad \lim_{n \rightarrow \infty} a_n = +\infty, \\ \text{ha } \forall P > 0\text{-hoz } (P \in \mathbb{R}) \exists N(P) \in \mathbb{N}, \text{ hogy} \\ a_n > P, \quad \text{ha } n > N(P)$$

$$\textcircled{D} \quad \lim_{n \rightarrow \infty} a_n = -\infty, \\ \text{ha } \forall M < 0\text{-hoz } (M \in \mathbb{R}) \exists N(M) \in \mathbb{N}, \text{ hogy} \\ a_n < M, \quad \text{ha } n > N(M)$$

Ez a definíció megfogalmazható $M > 0$ feltétellel is:

$$\forall M > 0\text{-hoz } \exists N(M) \in \mathbb{N} : a_n < -M, \text{ ha } n > N(M)$$

$$\textcircled{\text{Pl.}} \quad a_n = 2n^3 + 3n + 5 \quad \text{Bizonyítsa be, hogy } \lim_{n \rightarrow \infty} a_n = \infty!$$

Megoldás:

$$a_n = 2n^3 + 3n + 5 > 2n^3 > P \implies n > \sqrt[3]{\frac{P}{2}} \implies N(P) \geq \left\lceil \sqrt[3]{\frac{P}{2}} \right\rceil$$

$$\textcircled{\text{Pl.}} \quad a_n = \frac{6 - n^2}{2 + n} \quad \text{Bizonyítsa be, hogy } \lim_{n \rightarrow \infty} a_n = -\infty!$$

Megoldás:

Teljesítendő, hogy $a_n = \frac{6 - n^2}{2 + n} < M (< 0)$, ha $n > N(M)$.

Ez egyenértékű a következő feltétellel:

$(-a_n =) \frac{n^2 - 6}{2 + n} > -M (> 0)$, ha $n > N(M)$. A feladatot egyszerűsítjük, hiszen most sem a legkisebb küszöbindexet keressük:

$$\frac{n^2 - 6}{2 + n} \underset{\substack{> \\ n \geq 4 \text{ esetén } \frac{n^2}{2} > 6}}{\quad} \frac{n^2 - \frac{n^2}{2}}{2n + n} = \frac{n}{6} > -M \implies n > -6M$$

Ezért $N(M) \geq \max\{4, \lceil -6M \rceil\}$.

Binomiális együttható, binomiális tétel, Bernoulli-egyenlőtlenség: ...
(L. gyakorlat!)

A határérték egyértelműsége

Ⓓ Ha $\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = A$ és $\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = B$, akkor $A = B$.

Ⓑ Indirekt módon bizonyítunk. Tehát feltesszük, hogy $A \neq B$, például $A < B$.

Legyen $d = B - A > 0$ és $\varepsilon = \frac{d}{3} > 0$!

A számsorozat konvergenciája miatt létezik $N_1(\varepsilon)$ és $N_2(\varepsilon)$, hogy

$$\begin{aligned} A - \varepsilon < a_n < A + \varepsilon, & \text{ ha } n > N_1(\varepsilon), \\ B - \varepsilon < a_n < B + \varepsilon, & \text{ ha } n > N_2(\varepsilon). \end{aligned}$$

De ekkor $\forall n > \max\{N_1(\varepsilon), N_2(\varepsilon)\}$ esetén:

$$a_n < A + \varepsilon < B - \varepsilon < a_n$$

Ez pedig ellentmondás, tehát nem igaz, hogy $A \neq B$, vagyis $A = B$. ■

A konvergencia szükséges feltétele

$P \implies Q$, a P állításból következik a Q állítás. Ezt kétféleképpen is megfogalmazhatjuk:

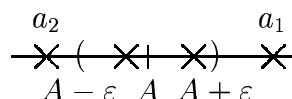
1. P elégséges feltétele Q-nak,
2. Q szükséges feltétele P-nek.

Ⓓ (a_n) konvergens $\implies (a_n)$ korlátos
(Tehát a korlátosság szükséges feltétele a konvergenciának.)

Ⓑ $\forall \varepsilon > 0$ -ra $\exists N(\varepsilon)$:

$$A - \varepsilon < a_n < A + \varepsilon, \quad \text{ha } n > N(\varepsilon) = N$$

Tehát $(A - \varepsilon, A + \varepsilon)$ -on kívül legfeljebb csak az $a_1, a_2, \dots, a_N$ elemek eshetnek.

$$\implies \begin{cases} \exists k_a : \forall n\text{-re } k_a \leq a_n & k_a = \min\{a_1, a_2, \dots, a_N, A - \varepsilon\} \\ \exists k_f : \forall n\text{-re } a_n \leq k_f & k_f = \max\{a_1, a_2, \dots, a_N, A + \varepsilon\}. \end{cases}$$

Így $\exists K : |a_n| \leq K$, tehát korlátos. ■

Ⓜ $\Leftarrow$ nem igaz. (Az állítás nem megfordítható.)

Példa: $a_n = (-1)^n$ korlátos, de nem konvergens.

Pl. Konvergens-e az alábbi sorozat:

$$a_n = \begin{cases} 2n + 1, & \text{ha } n \text{ páros,} \\ \frac{1}{3n^2 + 1}, & \text{ha } n \text{ páratlan} \end{cases} .$$

Nem konvergens, mert nem korlátos. ($a_{2m} = 2 \cdot 2m + 1 = 4m + 1 \leq k \quad \forall n \in \mathbb{N}$ -re ellentmond az Archimédész-féle axiómának.)

Műveletek konvergens számsorozatokkal

Ⓣ₁ $(a_n \rightarrow A) \wedge (b_n \rightarrow B) \implies (a_n + b_n \rightarrow A + B)$

ⓑ $\exists N_1\left(\frac{\varepsilon}{2}\right) \wedge N_2\left(\frac{\varepsilon}{2}\right)$, hogy

$$\left. \begin{array}{l} |a_n - A| < \frac{\varepsilon}{2}, \quad \forall n > N_1\left(\frac{\varepsilon}{2}\right) \\ \text{és } |b_n - B| < \frac{\varepsilon}{2}, \quad \forall n > N_2\left(\frac{\varepsilon}{2}\right) \end{array} \right\} \implies \text{Ha } n > \max\left\{N_1\left(\frac{\varepsilon}{2}\right), N_2\left(\frac{\varepsilon}{2}\right)\right\}, \text{ akkor}$$

$$|(a_n + b_n) - (A + B)| = |(a_n - A) + (b_n - B)| \leq |a_n - A| + |b_n - B| < \frac{\varepsilon}{2} + \frac{\varepsilon}{2} = \varepsilon$$

$$N(\varepsilon) = \max\left\{N_1\left(\frac{\varepsilon}{2}\right), N_2\left(\frac{\varepsilon}{2}\right)\right\}$$

■

Ⓣ₂ $(a_n \rightarrow A) \implies (c a_n \rightarrow c A)$

ⓑ

(i) $c = 0$ esetén az állítás igaz.

(ii) $c \neq 0$ esetén:

$$\begin{aligned} \exists N_1\left(\frac{\varepsilon}{|c|}\right), \quad \text{hogy } |a_n - A| < \frac{\varepsilon}{|c|} \quad \forall n > N_1\left(\frac{\varepsilon}{|c|}\right) \\ \implies |c a_n - c A| = |c| |a_n - A| < |c| \frac{\varepsilon}{|c|} = \varepsilon \quad \forall n > N_1\left(\frac{\varepsilon}{|c|}\right) = N(\varepsilon) \end{aligned}$$

■

Következmény:

$$(i) (a_n \rightarrow A) \implies (-a_n \rightarrow -A) \quad (\text{Most } c = -1)$$

$$(ii) (a_n \rightarrow A) \wedge (b_n \rightarrow B) \implies (a_n - b_n) \rightarrow (A - B) \quad (T_1, T_2\text{-ből következik})$$

$$\begin{array}{l} \textcircled{T_3} \quad \boxed{(i) (a_n \rightarrow 0) \wedge (b_n \rightarrow 0) \implies a_n b_n \rightarrow 0} \\ \quad \quad \boxed{(ii) (a_n \rightarrow A) \wedge (b_n \rightarrow B) \implies a_n b_n \rightarrow AB} \end{array}$$

$\textcircled{B}$

(i) $\exists N_1 \left(\frac{\varepsilon}{2}\right)$ és $N_2(2)$, hogy

$$\left. \begin{array}{l} |a_n - 0| < \frac{\varepsilon}{2} \quad \forall n > N_1 \left(\frac{\varepsilon}{2}\right) = N_1 \\ |b_n - 0| < 2 \quad \forall n > N_2(2) = N_2 \quad (\varepsilon = 2 \text{ most}) \end{array} \right\} \implies$$

Ha $n > \max\{N_1, N_2\}$, akkor $|a_n b_n - 0| = |a_n| |b_n| < \frac{\varepsilon}{2} \cdot 2 = \varepsilon$.

(ii) Mivel a $c_n \equiv A \forall n$ -re (stagnáló sorozat) $\rightarrow A$, ezért

$$(a_n - A \rightarrow A - A = 0) \wedge (b_n - B \rightarrow B - B = 0).$$

T_3 (i)-et alkalmazva kapjuk: $(a_n - A) \cdot (b_n - B) \rightarrow 0$, vagyis

$$a_n b_n - A b_n - B a_n + AB \rightarrow 0.$$

Ekkor

$$a_n b_n = \underbrace{(a_n b_n - A b_n - B a_n + AB)}_{\downarrow 0} + \underbrace{(A b_n + B a_n - AB)}_{\downarrow AB + AB - AB} \rightarrow AB$$

■

$\textcircled{M}$ Nyilván három konvergens sorozat szorzata az egyes határértékek szorzatához konvergál. Teljes indukcióval belátható, hogy véges sok konvergens sorozat szorzata is az egyes sorozatok határértékének szorzatához konvergál. Hasonlóan általánosítható T_2 véges sok konvergens sorozat összegére.

$$\textcircled{T_3} \quad \boxed{(a_n \rightarrow 0) \wedge (b_n \text{ korlátos}) \implies a_n b_n \rightarrow 0}$$

Az előző bizonyítások megértése után próbálja meg bebizonyítani a tételt!
(A bizonyítás az előadáson szerepel.)

$$\textcircled{T_4} \quad \boxed{(a_n \rightarrow A) \implies (|a_n| \rightarrow |A|)}$$

$$\textcircled{B} \quad ||a_n| - |A|| \leq |a_n - A| < \varepsilon, \text{ ha } n > N(\varepsilon). \quad \blacksquare$$

$\textcircled{M}$ $(|a_n|)$ konvergenciájából általában nem következik (a_n) konvergenciája.
(Pl. $a_n = (-1)^n$ divergens, de $|a_n| = 1^n = 1 \rightarrow 1$).

Speciálisan azonban igaz: $|a_n| \rightarrow 0 \implies a_n \rightarrow 0$.

Ugyanis

$$||a_n| - 0| = |a_n| = |a_n - 0| < \varepsilon, \text{ ha } n > N(\varepsilon)$$

$$\textcircled{T_5} \quad \boxed{\begin{array}{l} \text{(i) } (b_n \rightarrow B \neq 0) \implies \frac{1}{b_n} \rightarrow \frac{1}{B} \\ \text{(ii) } (b_n \rightarrow B \neq 0) \wedge (a_n \rightarrow A) \implies \frac{a_n}{b_n} \rightarrow \frac{A}{B} \end{array}}$$

$\textcircled{B}$

(i) Mivel T_4 szerint $|b_n| \rightarrow |B|$, ezért $\exists N_1 \left(\frac{|B|}{2} \right) = N_1$, hogy

$$||b_n| - |B|| < \frac{|B|}{2}, \text{ ha } n > N_1$$

azaz

$$|B| - \frac{|B|}{2} < |b_n| < |B| + \frac{|B|}{2}, \text{ ha } n > N_1$$

vagyis

$$|b_n| > \frac{|B|}{2}, \quad \forall n > N_1.$$

Másrészt $\forall \varepsilon > 0$ esetén $\exists N_2 \left(\frac{\varepsilon}{2} |B|^2 \right) = N_2$, hogy

$$|b_n - B| < \frac{\varepsilon}{2} |B|^2, \quad \forall n > N_2.$$

Így ha $n > \max \{N_1, N_2\} = N(\varepsilon)$, akkor:

$$\left| \frac{1}{b_n} - \frac{1}{B} \right| = \left| \frac{B - b_n}{B \cdot b_n} \right| = \frac{|B - b_n|}{|B| \cdot |b_n|} < \frac{|B - b_n|}{|B| \cdot \frac{|B|}{2}} < \frac{\frac{\varepsilon}{2} |B|^2}{|B| \cdot \frac{|B|}{2}} = \varepsilon$$

(ii) $\frac{a_n}{b_n} = a_n \cdot \frac{1}{b_n} \rightarrow A \cdot \frac{1}{B} = \frac{A}{B}$ T_3 és T_5 (i) miatt. ■

Néhány példa az előző tételek alkalmazására:

Pl. $\boxed{a_n = \frac{1}{n^2} + \frac{2}{n^2} + \dots + \frac{500}{n^2}}$ $\rightarrow \underbrace{0 + 0 + \dots + 0}_{500 \text{ db}} = 0$

A tagok száma 500 (n -től független!), ezért T_1 véges sokszori alkalmazásával a 0 eredmény helyesnek adódik.

Pl. $\boxed{b_n = \frac{1}{n^2} + \frac{2}{n^2} + \dots + \frac{n}{n^2}}$ $\rightarrow 0 + \dots + 0 = 0$ **HIBÁS** gondolatmenet!!!

A tagok száma itt függ n -től, ez nem véges sok sorozat összege, így a T_1 tétel erre már nem terjeszthető ki. Helyesen:

$$b_n = \frac{1 + 2 + \dots + n}{n^2} = \frac{(1 + n) \cdot \frac{n}{2}}{n^2} = \frac{1 + n}{2n} = \frac{\frac{1}{n} + 1}{2} \rightarrow \frac{0 + 1}{2} = \frac{1}{2}$$

Pl. $\boxed{a_n = \frac{8n^2 - n + 3}{n^2 + 9}}$ $= \underbrace{\frac{n^2}{n^2}}_{=1} \cdot \frac{8 - \frac{1}{n} + \frac{3}{n^2}}{1 + \frac{9}{n^2}} \rightarrow \frac{8 - 0 + 0}{1 + 0} = 8$

Pl. $\boxed{a_n = \left(\frac{2n + 1}{3 - n}\right)^3 \cdot \frac{3n^2 + 2n}{2 + 6n^2}}$

$$a_n = \underbrace{\left(\frac{2n}{-n}\right)^3}_{=-8} \cdot \left(\frac{1 + \frac{1}{2n}}{1 - \frac{3}{n}}\right)^3 \cdot \underbrace{\frac{3n^2}{6n^2}}_{=\frac{1}{2}} \cdot \frac{1 + \frac{2}{3n}}{1 + \frac{1}{3n^2}} \rightarrow -8 \cdot 1^3 \cdot \frac{1}{2} \cdot 1 = -4$$

Ⓜ A hatványozásnál a szorzatra vonatkozó tételt alkalmaztuk.

Ⓟ
$$a_n = \underbrace{\frac{n^2 - 5}{2n^3 + 6n}}_{b_n} \underbrace{\sin(n^4 + 5n + 8)}_{c_n} \rightarrow 0, \text{ mert}$$

$$b_n = \underbrace{\frac{n^2}{2n^3}}_{=\frac{1}{2n} \rightarrow 0} \frac{1 - \frac{5}{n^2}}{1 + \frac{3}{n^2}} \rightarrow 0 \cdot 1 = 0 \quad \text{és } c_n \text{ korlátos.}$$

•••

Néhány jól használható egyszerűbb tétel

Ⓣ
$$(a_n \geq 0) \wedge (a_n \rightarrow A \geq 0) \implies (\sqrt{a_n} \rightarrow \sqrt{A})$$

Ⓟ

(i) $A = 0$ esete:

$$\begin{aligned} |\sqrt{a_n} - 0| = \sqrt{a_n} < \varepsilon, \\ \text{ha } n > N(\varepsilon) = N_a(\varepsilon^2) \end{aligned} \iff \begin{cases} 0 \leq a_n < \varepsilon^2, \text{ ha } n > N_a(\varepsilon^2) \\ (a_n \rightarrow 0 \text{ miatt } \exists N_a(\varepsilon^2)) \end{cases}$$

(ii) $A > 0$ esete:

$a_n \rightarrow A$ miatt $\exists N_a(\varepsilon \sqrt{A})$:

$$|a_n - A| < \varepsilon \cdot \sqrt{A}, \text{ ha } n > N_a(\varepsilon \sqrt{A})$$

De ekkor

$$|\sqrt{a_n} - \sqrt{A}| = \left| \frac{a_n - A}{\sqrt{a_n} + \sqrt{A}} \right| \leq \frac{|a_n - A|}{\sqrt{A}} < \frac{\varepsilon \cdot \sqrt{A}}{\sqrt{A}} = \varepsilon, \text{ tehát } N(\varepsilon) = N_a(\varepsilon \sqrt{A})$$

■

Ⓜ $a_n \geq 0, a_n \rightarrow A \implies \sqrt[k]{a_n} \rightarrow \sqrt[k]{A}$ tetszőleges rögzített $k \in \mathbb{N}^+$ esetén.

Speciálisan: $\sqrt[3]{a_n} \rightarrow \sqrt[3]{A}$ (bizonyítása HF).

Ⓟ
$$a_n = \sqrt{4n^2 + 5n - 1} - \sqrt{4n^2 + n + 3} \quad (\infty - \infty \text{ alakú})$$

$$\begin{aligned}
a_n &= \frac{4n^2 + 5n - 1 - (4n^2 + n + 3)}{\sqrt{4n^2 + 5n - 1} + \sqrt{4n^2 + n + 3}} = \frac{4n - 4}{\sqrt{4n^2 + 5n - 1} + \sqrt{4n^2 + n + 3}} = \\
&= \frac{4n}{\underbrace{\sqrt{4n^2}}_{= \frac{4n}{2n} = 2}} \cdot \frac{1 - \frac{1}{n}}{\sqrt{1 + \frac{5}{4n} - \frac{1}{4n^2}} + \sqrt{1 + \frac{1}{4n} + \frac{3}{4n^2}}} \rightarrow 2 \cdot \frac{1}{1 + 1} = 1
\end{aligned}$$

Feladatok

1. $\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt{\frac{n^2 + \sqrt{n} - 1}{3n^2 + 8}} = ?$
2. $\lim_{n \rightarrow \infty} (\sqrt{2n^2 + 5n} - \sqrt{2n^2 + 3}) = ?$
3. $\lim_{n \rightarrow \infty} (\sqrt[3]{n^3 + 3n^2 + 1} - \sqrt[3]{n^3 + 4}) = ?$
4. $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\sqrt[4]{2n^4 + n^3 - 2n^2 + 8}}{\sqrt[3]{n^6 + 5n^2 + 3}} = ?$
5. $\lim_{n \rightarrow \infty} (\sqrt{n^4 + 4n^2 - n} - \sqrt{n^4 - n^2 - n + 1}) = ?$

•••

$$\textcircled{T} \quad \boxed{(a_n \rightarrow \infty) \implies \left(\frac{1}{a_n} \rightarrow 0\right)}$$

$\textcircled{B}$ Tudjuk, hogy $\exists N_a(P)$:

$$a_n > P > 0, \text{ ha } n > N_a(P).$$

Tehát $\frac{1}{P} > \frac{1}{a_n} > 0$, ha $n > N_a(P)$. $P = \frac{1}{\varepsilon}$ választással kapjuk, hogy

$$0 < \frac{1}{a_n} < \varepsilon, \text{ ha } n > N_a(P).$$

Vagyis

$$\left| \frac{1}{a_n} - 0 \right| < \varepsilon, \text{ ha } n > N(\varepsilon) = N_a(P).$$

($a_n > 0$ feltehető, hiszen csak véges sok negatív elem lehet. Ezek elhagyhatók.) ■

$$\textcircled{\text{Pl.}} \quad \boxed{(a_n \rightarrow 0) \stackrel{?}{\implies} \left(\frac{1}{a_n} \rightarrow \infty\right)}$$

Nem következik!

Például

$$a_n = \frac{-2}{n} \quad \text{esetén} \quad \frac{1}{a_n} = -\frac{n}{2} \rightarrow -\infty$$

Vagy például

$$a_n = \frac{(-1)^n}{n^2} \quad \text{esetén} \quad \frac{1}{a_n} = (-1)^n n^2 := b_n$$

$$b_{2m} \rightarrow \infty, \quad b_{2m+1} \rightarrow -\infty. \quad \text{Tehát} \quad \frac{1}{a_n} \not\rightarrow \infty.$$

De igaz:

$$\left((a_n > 0) \wedge (a_n \rightarrow 0)\right) \implies \left(\frac{1}{a_n} \rightarrow \infty\right)$$

$$\left((a_n < 0) \wedge (a_n \rightarrow 0)\right) \implies \left(\frac{1}{a_n} \rightarrow -\infty\right)$$

$$\textcircled{\text{T}} \quad \boxed{(a_n \rightarrow 0) \implies \left(\frac{1}{|a_n|} \rightarrow \infty\right)}$$

$\textcircled{\text{B}}$ Tudjuk, hogy $\exists N_a(\varepsilon)$:

$$|a_n - 0| = |a_n| < \varepsilon, \quad \text{ha } n > N_a(\varepsilon).$$

$$\text{Vagyis } \frac{1}{|a_n|} > \frac{1}{\varepsilon} = P, \quad \text{ha } n > N_a(\varepsilon) = N(P).$$

■

•••

További hasonló tételek bizonyíthatók:

$$\text{Pl. } \frac{0}{\infty} \rightarrow 0 \quad (\text{Jelentése: } a_n \rightarrow 0, b_n \rightarrow \infty \quad \text{esetén} \quad \frac{a_n}{b_n} \rightarrow 0)$$

$$\left(\text{sőt } \frac{\text{korlátos}}{\infty} \rightarrow 0;\right) \quad \frac{\infty}{+0} \rightarrow \infty; \quad \infty + \infty \rightarrow \infty; \quad \infty \cdot \infty \rightarrow \infty$$

(Felhasználhatók bizonyítás nélkül.)

Határozatlan alakok:

$$\frac{0}{0}; \quad \frac{\infty}{\infty}; \quad 0 \cdot \infty; \quad \infty - \infty; \quad 1^\infty; \quad \infty^0; \quad 0^0$$

Ilyen esetekben azonos átalakítással próbálkozunk, ill. később kapunk egy segédeszközt (L'Hospital szabály).

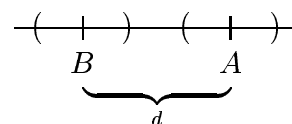
A limesz monoton:

$$\textcircled{T} \quad \boxed{(a_n \rightarrow A, \quad b_n \rightarrow B, \quad a_n < b_n, \quad \forall n \in \mathbb{N}^+) \implies (A \leq B)}$$

$$\textcircled{M}_1 \quad a_n \rightarrow A, \quad b_n \rightarrow B, \quad a_n \leq b_n \text{ esetén is igaz az állítás.}$$

$$\textcircled{M}_2 \quad a_n \rightarrow A, \quad b_n \rightarrow B, \quad a_n \leq b_n, \text{ ha } n > N_1 \text{ (}\exists \text{ ilyen } N_1 \text{) feltétel is elég.}$$

$\textcircled{B}$ Megmutatjuk, hogy $A > B$ nem lehet, így a trichotom tulajdonság miatt $A \leq B$.

Ha $A > B$ lenne, akkor pl. $\varepsilon := \frac{d}{3} (= \frac{A-B}{3} > 0)$ -hoz $\exists N_a, N_b$:

$$\left. \begin{array}{l} \forall n > N_a(\varepsilon) \text{-ra } |a_n - A| < \varepsilon \\ \forall n > N_b(\varepsilon) \text{-ra } |b_n - B| < \varepsilon \end{array} \right\} \implies \begin{array}{l} a_n > b_n, \text{ ha } n > \max\{N_a, N_b\} \\ \text{Ez pedig a feltétel miatt nem lehetséges.} \end{array}$$

Rendőrelv:

$$\textcircled{T} \quad \boxed{\left(\begin{array}{l} a_n \rightarrow A \\ b_n \rightarrow A \end{array} \text{ és } \begin{array}{l} a_n \leq c_n \leq b_n \\ \forall n \in \mathbb{N} \end{array} \right) \implies (c_n \rightarrow A)}$$

$$\textcircled{B} \quad N(\varepsilon) := \max\{N_a(\varepsilon), N_b(\varepsilon)\}$$

Ha $n > N(\varepsilon)$:

$$A - \varepsilon < a_n < A + \varepsilon \quad \text{és} \quad A - \varepsilon < b_n < A + \varepsilon$$

$$\implies A - \varepsilon < a_n \leq c_n \leq b_n < A + \varepsilon.$$

Tehát $c_n \rightarrow A$. ■

Speciális rendőrelv:

$$\textcircled{T} \quad \left\{ \begin{array}{l} \text{(i)} \quad (a_n \geq b_n) \wedge (b_n \rightarrow \infty) \implies a_n \rightarrow \infty \\ \text{(ii)} \quad (a_n \leq b_n) \wedge (b_n \rightarrow -\infty) \implies a_n \rightarrow -\infty \end{array} \right.$$

$\textcircled{B}$ L. gyakorlat

•••

Néhány nevezetes számsorozat (L. gyakorlat illetve előadás)

$$\lim_{n \rightarrow \infty} a^n = \begin{cases} 0, & \text{ha } |a| < 1, \\ 1, & \text{ha } a = 1, \\ \infty, & \text{ha } a > 1, \\ \text{oszcillálónan divergens egyébként.} \end{cases}$$
$$\lim_{n \rightarrow \infty} n^k a^n = 0, \text{ ha } |a| < 1 \text{ és } k \in \mathbb{N}^+ \quad (\neg B)$$
$$\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[p]{p} = 1, \text{ ha } p > 0.$$
$$\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{n} = 1. \quad (\neg B)$$
$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{n^n}{n!} = \infty; \quad \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{n!}{2^n} = \infty; \quad \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{2^n}{n} = \infty; \quad \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{n}{\log n} = \infty.$$

•••

Néhány példa az előző tételek alkalmazására:

$$\textcircled{Pl.} \quad \boxed{a_n = \frac{3n^5 + n^2 - n}{n^3 + 3}} > \frac{3n^5 + 0 - n^5}{n^3 + 3n^3} = \frac{n^2}{2} \rightarrow \infty \implies a_n \rightarrow \infty$$

Másik megoldás:

$$a_n = \frac{n^5}{n^3} \cdot \underbrace{\frac{3 + \frac{1}{n^3} - \frac{1}{n^4}}{1 + \frac{3}{n^3}}}_{c_n} > n^2 \cdot 2 \rightarrow \infty \implies a_n \rightarrow \infty$$

Felhasználtuk, hogy

$$c_n \rightarrow 3 \implies \exists N_0 : c_n > 2, \text{ ha } n > N_0$$

(M) Persze belátható lenne, hogy $b_n \rightarrow \infty$, $c_n \rightarrow C > 0$ esetén $b_n c_n \rightarrow \infty$.
Mi azonban ezt nem bizonyítottuk be, ezért nem használhatjuk fel a megoldásnál.

(Pl.) $\boxed{a_n = \frac{1}{n^4 + 3} \cos(n^7 - 5)}$ $\rightarrow 0$, mert

$$\underbrace{\frac{1}{n^4 + 3} \cdot (-1)}_0 \leq a_n \leq \underbrace{\frac{1}{n^4 + 3} \cdot 1}_0$$

$$\implies a_n \rightarrow 0.$$

a rendőrelv miatt

Másik megoldás: egy nullsorozat és egy korlátos sorozat szorzatáról van szó, így egy korábbi tétel miatt a szorzat is nullsorozat.

(Pl.) $\boxed{a_n = \frac{3^{2n}}{4^n + 3^{n+1}}}$ $= \underbrace{\frac{9^n}{4^n}}_{\left(\frac{9}{4}\right)^n \rightarrow \infty} \cdot \underbrace{\frac{1}{1 + 3 \left(\frac{3}{4}\right)^n}}_{\rightarrow 1}$

Tehát $+\infty$ határértéket várunk, ezért a speciális rendőrelvet használjuk:

$$a_n > \left(\frac{9}{4}\right)^n \cdot \frac{1}{1 + 3 \cdot 1} \rightarrow \infty$$

$$\implies a_n \rightarrow \infty.$$

(Pl.) $\boxed{a_n = \frac{2^{2n} + (-3)^{n-1}}{5^{n+2} + 7^{n+1}}}$ $= \frac{4^n - \frac{1}{3} \cdot (-3)^n}{25 \cdot 5^n + 7 \cdot 7^n} =$

$$= \underbrace{\frac{4^n}{7^n}}_{\left(\frac{4}{7}\right)^n \rightarrow 0} \cdot \frac{1 - \frac{1}{3} \cdot \left(\frac{-3}{4}\right)^n}{25 \cdot \left(\frac{5}{7}\right)^n + 7} \rightarrow 0 \cdot \frac{1 - 0}{0 + 7} = 0$$

$$\textcircled{\text{Pl.}} \quad \boxed{a_n = \frac{n^2 + 9^{n+1}}{2n^5 + 3^{2n-1}}} = \frac{n^2 \left(\frac{1}{9}\right)^n + 9}{2n^5 \left(\frac{1}{9}\right)^n + \frac{1}{3}} \rightarrow \frac{0 + 9}{0 + \frac{1}{3}} = 27$$

$$\textcircled{\text{Pl.}} \quad \boxed{\begin{array}{l} \text{Keresse meg az alábbi sorozatok határértékét!} \\ a_n = \frac{1}{\sqrt{n^2 + 1}} + \frac{1}{\sqrt{n^2 + 2}} + \dots + \frac{1}{\sqrt{n^2 + 100}} \\ b_n = \frac{1}{\sqrt{n^2 + 1}} + \frac{1}{\sqrt{n^2 + 2}} + \dots + \frac{1}{\sqrt{n^2 + n}} \end{array}}$$

$$a_n \rightarrow \underbrace{0 + 0 + \dots + 0}_{100 \text{ darab}} = 0$$

A (b_n) sorozatnál már nem alkalmazható az előbbi módszer, mivel az egyes tagok ugyan nullához tartanak, de a tagok száma végtelenhez tart ($\infty \cdot 0$ alakú). A rendőrelv segítségével tudjuk megoldani a feladatot.

$$\underbrace{\frac{n}{n}}_1 \frac{1}{\sqrt{1 + \frac{1}{n}}} = n \frac{1}{\sqrt{n^2 + n}} < b_n < n \frac{1}{\sqrt{n^2 + 1}} = \frac{n}{n} \frac{1}{\sqrt{1 + \frac{1}{n^2}}} = \underbrace{\frac{n}{n}}_1 \frac{1}{\sqrt{1 + \frac{1}{n^2}}}$$

$$\implies b_n \rightarrow 1.$$

$$\textcircled{\text{Pl.}} \quad \boxed{\text{Bizonyítsuk be, hogy } \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{a^n}{n!} = 0 \quad (a \in \mathbb{R}) !}$$

Ha $a = 0$: triviálisan igaz.

Ha $0 < a < 1$: $\frac{0}{\infty}$ alakú, ezért 0-hoz tart a sorozat.

Ha $a = 1$: $\frac{1}{n!} \rightarrow 0$.

Ha $a > 1$: $n > [a]$ esetén

$$0 < \frac{a^n}{n!} = \frac{a}{1} \cdot \frac{a}{2} \dots \frac{a}{[a]} \cdot \frac{a}{[a]+1} \dots \frac{a}{n} < \frac{a}{1} \cdot \frac{a}{2} \dots \frac{a}{[a]} \cdot 1 \cdot 1 \dots 1 \frac{a}{n} = \frac{a^{[a]}}{[a]!} \frac{a}{n} = \frac{\text{konstans}}{n}$$

$$\downarrow \qquad \qquad \qquad \downarrow$$

$$0 \qquad \qquad \qquad 0$$

$$\implies \frac{a^n}{n!} \rightarrow 0.$$

Ha $a < 0$:

$$\frac{a^n}{n!} = \frac{(-1)^n |a|^n}{n!} = \underbrace{(-1)^n}_{\text{korlátos}} \underbrace{\frac{|a|^n}{n!}}_{\rightarrow 0} \rightarrow 0$$

$$\textcircled{\text{Pl.}} \quad \boxed{a_n = \sqrt[3n]{n}} = \frac{\sqrt[3n]{3n}}{\sqrt[3n]{3}} \rightarrow \frac{1}{1} = 1$$

Ugyanis az $\sqrt[n]{n}$ és az $\sqrt[n]{p}$ ($p = 3$) részsorozatáról van szó.

Másik megoldás: $a_n = \sqrt[3n]{n} = \sqrt[3]{\sqrt[n]{n}} \rightarrow \sqrt[3]{1} = 1$

$$\textcircled{\text{Pl.}} \quad \boxed{a_n = \sqrt[n]{\frac{2n^5 + 5n}{8n^2 - 2}}} \rightarrow 1, \text{ mert}$$

$$\underbrace{\sqrt[n]{\frac{1}{4}}}_{\downarrow} \underbrace{(\sqrt[n]{n})^3}_{\downarrow} = \sqrt[n]{\frac{2n^5}{8n^2}} \leq \sqrt[n]{\frac{2n^5 + 5n}{8n^2 - 2}} \leq \sqrt[n]{\frac{2n^5 + 5n^5}{8n^2 - 2n^2}} = \underbrace{\sqrt[n]{\frac{7}{6}}}_{\downarrow} \underbrace{(\sqrt[n]{n})^3}_{\downarrow}$$

$1 \cdot 1^3 = 1$ $1 \cdot 1^3 = 1$

$$\implies a_n \rightarrow 1.$$

$$\textcircled{\text{Pl.}} \quad \boxed{a_n = \sqrt[n]{\frac{3^n + 5^n}{2^n + 4^n}}}$$

$$\underbrace{\sqrt[n]{\frac{1}{2}}}_{\downarrow} \frac{5}{4} = \sqrt[n]{\frac{5^n}{4^n + 4^n}} < \sqrt[n]{\frac{3^n + 5^n}{2^n + 4^n}} < \sqrt[n]{\frac{5^n + 5^n}{4^n}} = \underbrace{\sqrt[n]{2}}_{\downarrow} \frac{5}{4}$$

$\frac{5}{4}$ $\frac{5}{4}$

$$\implies a_n \rightarrow \frac{5}{4}.$$

Elégséges tétel (a_n) konvergenciájára:

Ⓓ (i) Ha (a_n) monoton növekedő és felülről korlátos, akkor konvergens. (ii) Ha (a_n) monoton csökkenő és alulról korlátos, akkor konvergens.

Ⓑ Monoton növekedő esetre.

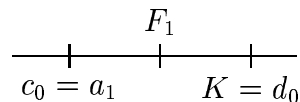
Felveszünk egy $I_n = [c_n, d_n]$ egymásba skatulyázott zárt intervallumsorozatot, ahol
 c_n : mindig a számsorozat egy eleme és
 d_n : mindig felső korlát.

Így az (a_n) sorozat elemei véges sok elem kivételével a $[c_n, d_n]$ -ben vannak. A Cantor axióma szerint az I_n intervallumok metszete nem üres. Választunk a metszetből egy elemet, erről belátjuk, hogy a számsorozat határértéke. Mivel a határérték egyértelmű, azt is beláttuk, hogy ebben a speciális intervallumsorozatban egyetlen közös elem van, mert az intervallumok hossza 0-hoz tart.

Részletesen:

$a_1 \leq a_n \leq K \quad \exists K$ (a korlátosság miatt)

$I_0 = [c_0, d_0] := [a_1, K]$

$F_1 := \frac{c_0 + d_0}{2}$

Ha F_1 felső korlát, akkor $c_1 = c_0, d_1 = F_1, I_1 = [c_1, d_1] := [c_0, F_1]$

Ha F_1 nem felső korlát: $\exists a_{n_1} > F_1$ és ekkor $c_1 = a_{n_1}, d_1 = d_0, I_1 = [c_1, d_1] := [a_{n_1}, d_0]$

$F_2 := \frac{c_1 + d_1}{2}$

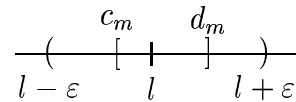
Ha F_2 felső korlát: $I_2 = [c_2, d_2] := [c_1, F_2]$

Ha F_2 nem felső korlát: $\exists a_{n_2} > F_2$ és ekkor $I_2 := [a_{n_2}, d_1]$.

Stb.

$\bigcap_{n=0}^{\infty} I_n \neq \emptyset$ (Cantor axióma), tehát $\exists l \in \bigcap_{n=0}^{\infty} I_n$.

Belátjuk, hogy $\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = l$.

I_n hossza: $d_n - c_n \leq \frac{K - a_1}{2^n} < \epsilon$, ha $n > N(\epsilon)$. Az előzőek miatt

$$0 < l - c_n \leq d_n - c_n < \epsilon \quad \text{és} \quad 0 < d_n - l \leq d_n - c_n < \epsilon, \quad \text{vagyis}$$

$$l - \epsilon < c_n \leq d_n < l + \epsilon, \quad \text{ha} \quad n > N(\epsilon).$$

Mivel $c_m = a_{n_m}$ és $(a_n) \nearrow$:

$$c_m = a_{n_m} \leq a_n, \text{ ha } n > n_m \text{ és } a_n \leq d_m \text{ (felső korlát) } \forall n \implies$$

$$l - \varepsilon < c_m = a_{n_m} \leq a_n \leq d_m < l + \varepsilon, \text{ ha } n > n_m = N(\varepsilon)$$

Tehát valóban $\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = l$. ■

•••

Példák rekurzív sorozatokra

A rekurzív megadású számsorozatok konvergenciája sok esetben vizsgálható az előző elégséges tétel alkalmazásával. Erre mutatunk most néhány példát.

<p>(Pl.) $a_1 = \frac{4}{3}; \quad a_{n+1} = \frac{3 + a_n^2}{4}; \quad n = 1, 2, \dots$</p> <p>Konvergens-e a sorozat? Ha igen, mi a határértéke?</p>

$$a_1 = 1,33 > a_2 = \frac{3 + \left(\frac{4}{3}\right)^2}{4} = 1,194 > a_3 = 1,1067$$

Sejtés: $(a_n) \searrow$.

Bizonyítás: teljes indukcióval.

1. $a_1 > a_2 > a_3$ teljesül

2. Tfh. $a_{n-1} > a_n$

3. Igaz-e:

$$\frac{3 + a_{n-1}^2}{4} = a_n \stackrel{?}{>} a_{n+1} = \frac{3 + a_n^2}{4}$$

2. miatt $a_{n-1} > a_n \geq \frac{3}{4} > 0$

$$\implies a_{n-1}^2 > a_n^2 \implies 3 + a_{n-1}^2 > 3 + a_n^2$$

$$\implies \frac{3 + a_{n-1}^2}{4} = a_n > a_{n+1} = \frac{3 + a_n^2}{4}$$

Tehát a számsorozat monoton csökkenő és alulról korlátos (hiszen $a_n > 0$)

$\implies (a_n)$ konvergens, és fennáll:

$$A = \lim_{n \rightarrow \infty} a_n = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{3 + a_{n-1}^2}{4}$$

$$A = \frac{3 + A^2}{4} \implies A^2 - 4A + 3 = 0 \implies A = 1 \text{ vagy } A = 3.$$

$A = 3$ nem lehet, mivel $a_n < a_1 = \frac{4}{3}$, ezért a_n nem esik a 3 szám pl. 1 sugarú környezetébe. Így $A = \lim_{n \rightarrow \infty} a_n = 1$.

Pl. $a_1 = 1; \quad a_{n+1} = \sqrt{6 + a_n}; \quad n = 1, 2, \dots$
Konvergens-e a sorozat? Ha igen, mi a határértéke?

$(a_n) = (1, 2,646, 2,94, \dots)$

$\sqrt{6 + a_n} \geq 0$ miatt a sorozat elemei pozitívak ((ii)-ben precízen megmutatjuk).

(i) Ha a sorozat konvergens lenne, akkor létezne

$$A = \lim_{n \rightarrow \infty} a_n = \lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt{6 + a_{n-1}} = \sqrt{6 + A}, \text{ vagyis } A^2 - A - 6 = 0.$$

Ebből $A = 3$ vagy $A = -2$ lehetne. $a_n = \sqrt{6 + a_{n-1}} > 0$ miatt $A = -2$ nem lehet. Így csak az $A = 3$ jöhet szóba.

(ii) Sejtés: $(a_n) \nearrow$.

Bizonyítás: teljes indukcióval. (Egyidejűleg belátjuk, hogy $a_n > 0$.)

$0 < a_1 < a_2 < a_3$ igaz.

Tegyük fel, hogy $0 < a_{n-1} < a_n$.

Igaz-e, hogy

$$0 \stackrel{?}{<} \sqrt{6 + a_{n-1}} = a_n \stackrel{?}{<} a_{n+1} = \sqrt{6 + a_n}$$

Az indukciós feltevés miatt $0 < a_{n-1} < a_n$

$$\implies 0 < 0 + 6 < 6 + a_{n-1} < 6 + a_n \quad (a_n > 0 \text{ miatt})$$

$$\implies 0 < \sqrt{6 + a_{n-1}} < \sqrt{6 + a_n}$$

Vagyis $0 < a_n < a_{n+1}$.

Tehát a sorozat monoton növekedő és elemei pozitívak.

(iii) Létezik-e K felső korlát? K -nak most célszerű A -t választani. Teljes indukcióval belátjuk, hogy $a_n < 3 \quad \forall n \in \mathbb{N}$:

$a_1 < 3$ teljesül. Tegyük fel, hogy $a_n < 3$. Ekkor

$$a_{n+1} = \sqrt{6 + a_n} < \sqrt{6 + 3} = 3.$$

Tehát (a_n) felülről korlátos.

(iv) Vagyis $(a_n) \nearrow \wedge (a_n)$ felülről korlátos $\implies \exists \lim_{n \rightarrow \infty} a_n = A$.

Láttuk, hogy $A = 3$ lehet csak.

Ⓜ A monotonitás másképpen is belátható:

$$0 < a_n \stackrel{?}{<} a_{n+1} = \sqrt{6 + a_n}$$

$$a_n^2 \stackrel{?}{<} 6 + a_n$$

$$a_n^2 - a_n - 6 \stackrel{?}{<} 0$$

Ez igaz, ha $-2 < a_n < 3$, de ezt még be kell bizonyítani. $-2 < a_n$ triviálisan igaz ($a_n > 0$ miatt), $a_n < 3$ pedig teljes indukcióval bizonyítandó.

<p>Ⓟ $a_1 = -3; \quad a_{n+1} = \frac{5 - 6a_n^2}{13}; \quad n = 1, 2, \dots$ Konvergencia-e a sorozat?</p>

Monoton csökkenő-e?

$$a_{n+1} = \frac{5 - 6a_n^2}{13} \stackrel{?}{<} a_n, \text{ amiből } 6a_n^2 + 13a_n - 5 \stackrel{?}{>} 0.$$

$$\left(6x^2 + 13x - 5 = 0, \quad x_{1,2} = -\frac{5}{2}; \frac{1}{3} \right)$$

Tehát monoton csökkenő, ha $a_n < -\frac{5}{2}$, vagy $a_n > \frac{1}{3}$.

Most teljes indukcióval belátható, hogy $a_n \leq -3 \quad \left(< -\frac{5}{2} \right)$ (HF.)

Tehát a sorozat monoton csökkenő a -3 kezdőértékkel.

Ha a sorozat alulról korlátos lenne, akkor konvergens lenne, és a határértéke:

$$A = \frac{5 - 6A^2}{13} \implies A = -\frac{5}{2} \text{ vagy } A = \frac{1}{3} \text{ lehetne.}$$

Mivel most $a_n \leq -3 \quad \forall n$ -re $\implies (a_n)$ nem konvergens, vagyis alulról nem korlátos
 $\implies \forall M$ -hez $\exists n_0$, hogy $a_{n_0} < M$.

Mivel $(a_n) \searrow$, ezért $a_n < a_{n_0} < M$, ha $n > n_0$, tehát $\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = -\infty$.

•••

Egy kitüntetett számsorozat

$$\textcircled{T} \quad \boxed{e_n = \left(1 + \frac{1}{n}\right)^n \text{ korlátos és } \nearrow \implies (e_n) \text{ konvergens.}}$$

$\textcircled{B}$

1. Korlátosság (a binomiális tétel felhasználásával):

$$e_n = \left(1 + \frac{1}{n}\right)^n = \sum_{k=0}^n \binom{n}{k} \left(\frac{1}{n}\right)^k = 1 + 1 + \sum_{k=2}^n \frac{n(n-1) \cdots (n-(k-1))}{k!} \frac{1}{n^k} =$$

$$= 1 + 1 + \sum_{k=2}^n \frac{1}{k!} \left(\underbrace{\left(1 - \frac{1}{n}\right)}_{0 < \cdots < 1} \underbrace{\left(1 - \frac{2}{n}\right)}_{0 < \cdots < 1} \cdots \underbrace{\left(1 - \frac{k-1}{n}\right)}_{0 < \cdots < 1} \right) <$$

$$< 1 + 1 + \sum_{k=2}^n \frac{1}{k!} = \sum_{k=0}^n \frac{1}{k!} := s_n$$

De (s_n) felülről korlátos, mert

$$s_n = 1 + 1 + \frac{1}{1 \cdot 2} + \frac{1}{1 \cdot 2 \cdot 3} + \cdots + \frac{1}{1 \cdot 2 \cdots n} < 1 + 1 + \left(\frac{1}{2} + \frac{1}{2^2} + \frac{1}{2^3} + \cdots + \frac{1}{2^{n-1}}\right) =$$

$$= 2 + \frac{1}{2} \cdot \frac{1 - \left(\frac{1}{2}\right)^{n-1}}{1 - \frac{1}{2}} = 3 - \left(\frac{1}{2}\right)^{n-1} < 3$$

$$\text{Tehát } e_n = \left(1 + \frac{1}{n}\right)^n < s_n = \sum_{k=0}^n \frac{1}{k!} < 3.$$

2. (e_n) monoton nő:

$$\begin{aligned}
 e_{n+1} &= \left(1 + \frac{1}{n+1}\right)^{n+1} = \sum_{k=0}^{n+1} \binom{n+1}{k} \frac{1}{(n+1)^k} = \\
 &= 2 + \sum_{k=2}^{n+1} \frac{1}{k!} \left(\left(1 - \frac{1}{n+1}\right) \left(1 - \frac{2}{n+1}\right) \cdots \left(1 - \frac{k-1}{n+1}\right) \right) = \\
 &= 2 + \sum_{k=2}^n \frac{1}{k!} \left(\underbrace{\left(1 - \frac{1}{n+1}\right) \cdots \left(1 - \frac{k-1}{n+1}\right)}_{> 1 - \frac{1}{n}} \right) + \frac{\binom{n+1}{n+1}}{(n+1)^{n+1}} > \\
 &> 2 + \sum_{k=2}^n \frac{1}{k!} \left(\left(1 - \frac{1}{n}\right) \cdots \left(1 - \frac{k-1}{n}\right) \right) + 0 = e_n
 \end{aligned}$$

Tehát $e_{n+1} > e_n$. Mivel $(e_n) \nearrow$ és korlátos $\implies$ konvergens. ■

A sorozat határértékét e -vel jelöljük.

$$e := \lim_{n \rightarrow \infty} \left(1 + \frac{1}{n}\right)^n$$

A fentiek miatt: $2 < e < 3$. Belátható, hogy e nem racionális szám, továbbá:

$$e = \lim_{n \rightarrow \infty} s_n = \lim_{n \rightarrow \infty} \sum_{k=0}^n \frac{1}{k!} = \sum_{k=0}^{\infty} \frac{1}{k!}$$

Néhány e -vel kapcsolatos példa:

⒫ $\boxed{a_n = \left(1 + \frac{1}{n^3 + n + 6}\right)^{n^3 + n + 6}}$ $\rightarrow e$, ugyanis (e_n) egy részsorozatáról van szó.

⒫ $\boxed{a_n = \left(1 + \frac{1}{n-6}\right)^n} = \left(1 + \frac{1}{n-6}\right)^{n-6} \left(1 + \frac{1}{n-6}\right)^6 \rightarrow e \cdot 1^6 = e$

$$\textcircled{\text{Pl.}} \quad \boxed{a_n = \left(1 + \frac{1}{6n+1}\right)^{6n-7}} = \left(1 + \frac{1}{6n+1}\right)^{6n+1} \frac{1}{\left(1 + \frac{1}{6n+1}\right)^8} \rightarrow e \cdot \frac{1}{18} = e$$

$$\begin{aligned} \textcircled{\text{Pl.}} \quad \boxed{a_n = \left(\frac{n+3}{n+4}\right)^{n-2}} &= \left(\frac{n+4-1}{n+4}\right)^{n+4-6} = \\ &= \left(1 + \frac{-1}{n+4}\right)^{n+4} \frac{1}{\left(\frac{n+4}{n+3}\right)^6} \rightarrow e^{-1} \cdot \frac{1}{1^6} = \frac{1}{e} \\ &\left(\text{Felhasználtuk, hogy } \frac{n+4}{n+3} = \frac{1 + \frac{4}{n}}{1 + \frac{3}{n}} \rightarrow \frac{1+0}{1+0} = 1 \right) \end{aligned}$$

Másik megoldás:

$$a_n = \frac{\left(1 + \frac{3}{n}\right)^n}{\left(1 + \frac{4}{n}\right)^n} \left(\frac{n+4}{n+3}\right)^2 \rightarrow \frac{e^3}{e^4} \cdot 1^2 = \frac{1}{e}$$

$$\textcircled{\text{Pl.}} \quad \boxed{a_n = \left(\frac{n^2-2}{n^2+3}\right)^{n^2}} = \frac{\left(1 + \frac{-2}{n^2}\right)^{n^2}}{\left(1 + \frac{3}{n^2}\right)^{n^2}} \rightarrow \frac{e^{-2}}{e^3} = e^{-5}$$

$$\textcircled{\text{Pl.}} \quad \boxed{a_n = \left(\frac{n+1}{n+6}\right)^{2n}} = \left(\frac{\left(1 + \frac{1}{n}\right)^n}{\left(1 + \frac{6}{n}\right)^n}\right)^2 \rightarrow \left(\frac{e^1}{e^6}\right)^2 = e^{-10}$$

$$\textcircled{\text{Pl.}} \quad \boxed{a_n = \left(\frac{2n+2}{2n+9}\right)^{2n}} = \frac{\left(1 + \frac{2}{2n}\right)^{2n}}{\left(1 + \frac{9}{2n}\right)^{2n}} \rightarrow \frac{e^2}{e^9} = e^{-7}$$

Pl.

Keressen meg az alábbi sorozatok határértékét!

$$a_n = \left(\frac{3n^2 + 1}{3n^2 - 2} \right)^{3n^2}, \quad b_n = \left(\frac{3n^2 + 1}{3n^2 - 2} \right)^{9n^2}, \quad c_n = \left(\frac{3n^2 + 1}{3n^2 - 2} \right)^{3n^3}, \quad d_n = \left(\frac{3n^2 + 1}{3n^2 - 2} \right)^{3n}$$

$$a_n = \frac{\left(1 + \frac{1}{3n^2} \right)^{3n^2}}{\left(1 + \frac{-2}{3n^2} \right)^{3n^2}} \rightarrow \frac{e}{e^{-2}} = e^3 = A$$

$$b_n = (a_n)^3 \implies b_n \rightarrow A^3 = e^9$$

$$c_n = (a_n)^n > 8^n, \text{ ha } n > N_1 \quad (a_n \rightarrow e^3 \text{ miatt } \exists N_1) \implies c_n \rightarrow \infty$$

$\downarrow$
 ∞

$$d_n = \sqrt[n]{a_n} \implies \exists N_2 : n > N_2 \text{ esetén}$$

$$\underbrace{\sqrt[n]{e^3 - 0,1}}_{\downarrow 1} \leq d_n \leq \underbrace{\sqrt[n]{e^3 + 0,1}}_{\downarrow 1}$$

$$\implies d_n \rightarrow 1.$$

Feladatok

1. Keressen meg az alábbi sorozatok határértékét, amennyiben azok léteznek!

a) $a_n = \left(1 + \frac{1}{4n} \right)^{n+100}$

b) $a_n = \left(\frac{n-2}{n+8} \right)^{n+7} (-1)^n$

c) $a_n = \left(\frac{n+3}{n-2} \right)^{2n+8}$

d) $a_n = \left(\frac{3n-1}{3n+2} \right)^n, \quad b_n = \left(\frac{3n-1}{4n+2} \right)^n, \quad c_n = \left(\frac{4n-1}{3n+2} \right)^n$

e) $a_n = \left(\frac{n^3-2}{n^3+1} \right)^{n^3+8}, \quad b_n = \left(\frac{n^3-2}{n^3+1} \right)^{n^4}, \quad c_n = \left(\frac{n^3-2}{n^3+1} \right)^{n^2}$

$$f) a_n = \left(1 - \frac{2}{n!}\right)^{n!}, \quad b_n = \left(1 - \frac{2}{n!}\right)^{(n-1)!}, \quad c_n = \left(1 - \frac{2}{n!}\right)^{(n+1)!}$$

$$2. a) \lim_{n \rightarrow \infty} \left(\frac{n+3}{2n^2+1}\right)^{\frac{1}{n}} = ?$$

$$b) \lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{\left(\frac{2n^2+3}{2n^2+4}\right)^{n^2+4}} = ?$$

3. Gyakorló példák rekurzív sorozatokhoz:

$$a) a_1 = 2; \quad a_{n+1} = 1 + \sqrt{a_n}$$

$$b) a_1 = \frac{1}{2}; \quad a_{n+1} = a_n - a_n^2$$

(Útmutatás: $a_{n+1} = a_n(1 - a_n)$, először $0 < a_n < 1$ -et mutassa meg.)

$$c) a_1 = \frac{1}{3}; \quad a_{n+1} = \frac{a_n}{3 + a_n}$$

$$(Segítség: $a_{n+1} = \frac{a_n + 3 - 3}{3 + a_n} = 1 - \frac{3}{3 + a_n}$)$$

$$d) a_1 = \frac{1}{2}; \quad a_n = \frac{1}{2} + \frac{a_{n-1}^2}{2}$$

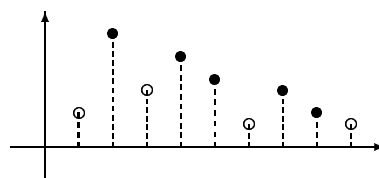
$$e) a_1 = 4; \quad a_{n+1} = \frac{a_n^2 + 6}{5}$$

$$f) a_1 = 5; \quad a_n = \sqrt{2a_{n-1} + 5}$$

•••

(T) Minden sorozatnak van monoton részsorozata.

(B) „csúcs”: a_{n_0} csúcs, ha $\forall n > n_0$ -ra $a_n \leq a_{n_0}$

1. $\exists$ végtelen sok csúcs $\implies$ van monoton csökkenő részsorozat, hiszen ezek a csúcscok monoton csökkenő részsorozatot alkotnak.

2. Véges sok csúcs van (esetleg nincs is).

a_{s_1} : a legnagyobb indexű csúcs után következő elem. (Ha nem volt: $a_{s_1} = a_1$.)

a_{s_1} nem csúcselem.

$\exists s_2 > s_1 : a_{s_2} \geq a_{s_1}$, különben a_{s_1} csúcs lenne. a_{s_2} sem csúcselem.

$\exists s_3 > s_2 : a_{s_3} \geq a_{s_2}$, különben a_{s_2} csúcs lenne.

Stb. Így kapunk egy $(a_{n_r}) \nearrow$ részsorozatot.

■

Bolzano–Weierstrass kiválasztási tétel:

(T) Korlátos sorozatnak van konvergens részsorozata.

(B) Az előző tétel miatt $\exists$ monoton részsorozat, és mivel ez korlátos $\implies$ konvergens. ■

(M) A racionális számok $\mathbb{Q}$ halmazában nem igaz a Bolzano–Weierstrass kiválasztási tétel. Legyen $(b_n) = (1, 1,4, 1,41, 1,414, \dots) \longrightarrow \sqrt{2} \notin \mathbb{Q}, b_n \in \mathbb{Q}$.
 $(b_n) \subset [1, 2]$, azaz korlátos. (b_n) minden részsorozata $\sqrt{2}$ -höz konvergál, tehát nincs (b_n) -nek olyan részsorozata, amely egy $\mathbb{Q}$ -beli elemhez konvergálna.

●●●

Szükséges és elégséges tétel számsorozat konvergenciájához

Cauchy-féle konvergenciakritérium :

(T) Az (a_n) számsorozat akkor és csak akkor konvergens, ha $\forall \varepsilon > 0$ -hoz $\exists M(\varepsilon) \in \mathbb{N}$:

$$|a_m - a_n| < \varepsilon \quad \forall n, m > M(\varepsilon) \text{ esetén}$$

(–B)

(M₁) Más megfogalmazásban:

$$|a_{n+k} - a_n| < \varepsilon \quad \forall n > M(\varepsilon), \forall k \in \mathbb{N} \text{ esetén}$$

(M₂)

A tétel azt a tényt fejezi ki, hogy konvergens sorozat elemei egymáshoz is tetszőlegesen közel vannak, ha indexeik elég nagyok. Ezt a tételt használhatjuk a konvergencia bizonyítására akkor is, ha a határértéket nem ismerjük.

(D) Az (a_n) számsorozatot *Cauchy-sorozatnak* nevezzük, ha $\forall \varepsilon > 0$ -hoz $\exists M(\varepsilon)$:

$$|a_m - a_n| < \varepsilon, \quad \text{ha } n, m > M(\varepsilon)$$

A Cauchy-féle konvergencia tételt megfogalmazhatjuk a következőképpen is:

Az (a_n) számsorozat akkor és csak akkor konvergens, ha Cauchy sorozat.

Ⓜ $\mathbb{Q}$ -ban a Cauchy-sorozat nem feltétlenül konvergens.

Például $(a_n) = (1, 1,4, 1,41, 1,414, \dots) \rightarrow \sqrt{2} \notin \mathbb{Q}$.

Az (a_n) Cauchy sorozat, mert $|a_{n+k} - a_n| < 10^{-N} = \varepsilon$, ha $n > N$, $k \in \mathbb{N}$ tetszőleges. Nincs olyan $\mathbb{Q}$ -beli elem, amelyhez (a_n) konvergálna.

...

Egy fontos példa

Ⓟ

$$s_n = \sum_{k=1}^n \frac{1}{k} = 1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{3} + \dots + \frac{1}{n}$$

Bizonyítsuk be, hogy $\lim_{n \rightarrow \infty} s_n = \infty$

$$s_N = 1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{3} + \dots + \frac{1}{N}$$

$$s_{2N} = 1 + \frac{1}{2} + \dots + \frac{1}{N} + \frac{1}{N+1} + \frac{1}{N+2} + \dots + \frac{1}{2N}$$

N -et akármilyen nagyra választjuk:

$$|s_{2N} - s_N| = \frac{1}{N+1} + \dots + \frac{1}{2N} > N \cdot \frac{1}{2N} = \frac{1}{2},$$

tehát nem szorítható ε alá, ha $\varepsilon \leq \frac{1}{2}$. Nem teljesül rá a Cauchy-féle konvergencia kritérium $\implies$ divergens.

Mivel $(s_n) \nearrow \implies s_n \rightarrow \infty$.

...

Torlódási pont

Ⓝ **Torlódási pont (sűrűsödési pont, sűrűsödési érték):**

$t \in \mathbb{R}$, ill. $t = \infty$, vagy $t = -\infty$ az (a_n) torlódási pontja, ha minden környezete a sorozat végtelen sok elemét tartalmazza

(Tehát létezik olyan (a_{n_r}) részsorozat, amely t -hez tart.)

($+\infty$ környezetei (P, ∞) alakúak, ahol $P \in \mathbb{R}$. $-\infty$ környezetei $(-\infty, M)$ alakúak, ahol $M \in \mathbb{R}$.)

(T) (a_n) valós számsorozat akkor és csak akkor konvergens, ha pontosan egy valós szám a torlódási pontja.

$\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = +\infty$ akkor és csak akkor, ha $t = \infty$ az egyetlen torlódási pont.

(D) $S := (a_n)$ torlódási pontjainak halmaza.

(T) Ha a torlódási pontok halmaza felülről korlátos, akkor létezik legnagyobb torlódási pont. ($\neg B$)

(D) **Limesz superior:**

$$\limsup_{n \rightarrow \infty} a_n \stackrel{\text{jel}}{=} \overline{\lim} a_n := \begin{cases} \text{legnagyobb torlódási pont,} & \text{ha a torlódási pontok halmaza} \\ & \text{felülről korlátos} \\ -\infty, & \text{ha } S = \emptyset \text{ vagy } S = \{-\infty\} \\ \infty, & \text{különben} \end{cases}$$

(D) **Limesz inferior:**

$$\liminf_{n \rightarrow \infty} a_n \stackrel{\text{jel}}{=} \underline{\lim} a_n := \begin{cases} \text{legkisebb torlódási pont,} & \text{ha a torlódási pontok halmaza} \\ & \text{alulról korlátos} \\ \infty, & \text{ha } S = \emptyset \text{ vagy } S = \{\infty\} \\ -\infty, & \text{különben} \end{cases}$$

(M) Ha $\exists \lim_{n \rightarrow \infty} a_n \implies \overline{\lim} a_n = \underline{\lim} a_n = \lim_{n \rightarrow \infty} a_n$

(Pl. $a_n = 2^{(-1)^n n}$; $\overline{\lim} a_n = ?$, $\underline{\lim} a_n = ?$)

Ha n páros: $a_n = 2^n \rightarrow \infty$ (Részletezve: $n = 2m$: $a_{2m} = 2^{2m} = 4^m \rightarrow \infty$)

Ha n páratlan: $a_n = 2^{-n} = \frac{1}{2^n} \rightarrow 0$ ($n = 2m+1$: $a_{2m+1} = 2^{-(2m+1)} = \frac{1}{2 \cdot 4^m} \rightarrow 0$)

Így a sorozat torlódási pontjai: $0, \infty \implies \overline{\lim} a_n = \infty$, $\underline{\lim} a_n = 0$

Pl.

$$a_n = \frac{n^2 + n^2 \sin\left(n\frac{\pi}{2}\right)}{2n^2 + 3n + 7}$$

Adja meg a számsorozat torlódási pontjait! $\overline{\lim} a_n = ?$, $\underline{\lim} a_n = ?$

n értékétől függően három részsorozat viselkedését kell vizsgálnunk.

Ha $n = 2m$: $\sin\left(n\frac{\pi}{2}\right) = 0$, ezért a kapott részsorozat:

$$a_n = \frac{n^2}{2n^2 + 3n + 7} \rightarrow \frac{1}{2}$$

Ha $n = 4m + 1$: $\sin\left(n\frac{\pi}{2}\right) = 1$, ekkor a részsorozat:

$$a_n = \frac{2n^2}{2n^2 + 3n + 7} \rightarrow 1$$

Ha $n = 4m - 1$: $\sin\left(n\frac{\pi}{2}\right) = -1$, így a részsorozat:

$$a_n = 0 \rightarrow 0$$

Tehát a torlódási pontok halmaza: $S = \left\{0, \frac{1}{2}, 1\right\}$

$$\overline{\lim} a_n = 1, \quad \underline{\lim} a_n = 0$$